

Arbetarrörelsens kampdikt som förebild och förlaga för nazisternas.

– Exemplet Ossiannilsson

Bibi Jonsson

Det kan förefalla i högsta grad omotiverat att anförna nazistisk litteratur i samma andetag som arbetarlitteratur, men det är i själva verket högst motiverat; det finns nämligen påtagliga likheter dem emellan, i synnerhet vad gäller kampdiktningen. Tonläget i den nazistiska rörelsens kampdikt synes lika intensivt uppfordrande som i arbetarrörelsens i enlighet med insikten om att kampdikt kräver brösttoner. I det följande diskuterar jag dessa överensstämmelser med utgångspunkt i den nazistiska kampdikt som jag ägnat min studie *Dikt i brunt* (2023). I den behandlar jag nationalism och nazism i parnassens marginal och föreslår en rad förklaringar till likheterna (Jonsson 2023). Jag är inte den första att uppmärksamma dessa likheter mellan kampdikten i motstående politiska läger. Litteraturvetaren Jimmy Vulovic framhåller i sin studie av ideologisk lyrik från 2013 att åtskilligt förenade den lyrik som tjänstgjorde i den nazistiska rörelsen och i arbetarrörelsens lyrik. Han förklarar det med det faktum att grunddragen i den tidiga arbetarlyriken helt enkelt överfördes till kamplyriken i de nazistiska leden på tjugo- och trettioalet (Vulovic 2013: 169–172).

Även om innehållet givetvis skilde sig åt rörelserna emellan, framstår kampdikten som likartad i fråga om form och retorik betingade av appellfunktionen. Den manar till handling genom slagord, paroller eller sång. Poesins muntlighet förklarar dess lämplighet att samlas kring. I dikter av traditionellt snitt finns en tydlig takt, och taktfasthet är ett måste såvida kampdikten skulle sjungas under marscher och parader. Rimmen underlättar memorerandet och tilltalet ”vi” samlar de marscherande kollektivt i gemenskap. Till och med överfördes stundtals värdeord och metaforer från arbetarrörelsen till den nazistiska rörelsen. Som exempel tog

nazisterna ordet *socialist* i beslag och utnämnde sig själva till de enda verkliga socialisterna. "Vi socialister" hos arbetarrörelsen byttes hos nazisterna utan större åthävor ut mot "Vi nationalsocialister". Att metaforerna övertogs avslöjar namnen på de rivaliserande ungdomsförbundens tidningar; socialdemokraternas *Stormklockan* respektive nazisternas *Stormfacklan* lyder till förväxling lika. Stormarna anspelar i nazisternas lyrik både på fienden och på de egna leden. Redan tidigare hade stormar anförts för att manifesteras kamp och styrka, vilket bekräftas av titeln på Ernst Jüngers självbiografiskt färgade krigsskildring från 1920: *I stålstormen*. Storm nyttjades som metafor från stormtrupperna som den tyska krigsmakten satte in i slutet av det första världskriget till den folkstorm som kommenderades ut för att strida i det andras slutskede (Klemperer 2006: 279). Titelmetaforen i Per Engdahls debutsamling *Stormsvept* (1935) anspelar på något "stormsvept" som något hastigt berört av storm. Engdahl, som representerade de nazister som betecknade sig som nysvenskar, står fram som en av flera nazistledare som också profilerade sig som poeter. Som Engdahl tog även andra diktare i rörelsen stormmetaforen i bruk: "Stormsång" samt "Rödjarstorm" lyder titlarna på två dikter publicerade i *Nationen* 1926. Denna tidskrift företrädde så kallade nationella sammanslutningar och initierades föregående år av den antisemitiska tidningsmannen Elof Eriksson, vilken tillskrivits pronazism eller åtminstone "nära kontakter med Nazityskland".⁷³ Både nationalism och antisemitism, som skulle utgöra viktiga beståndsdelar i nazismen, representeras i tidskriften, som framstod som ett nazistiskt organ till och med i tiden före nazismens verkliga genombrott: Rödjarstormen, eller röjarstormen mer prosaiskt uttryckt, tränger i dikterna undan "judasfingret", "judasgnyet" eller "judashopen" och banar väg för "det svenska" (Osignerad 1926; FUOCO 1926).

Dessa likheter i fråga om form och retorik förklarar till dels varför diktning ur den ena rörelsen så till synes reservationslöst kunde figurera i den andra så som då Helmer Grundströms "Vintermorgnar" publicerades 1931 i *Nationell Tidning*, organ för Sveriges Nationella Förbund. Eftersom Grundström förknippats med arbetarrörelsen och hänförts till arbetardiktare, ter sig uppdykandet i ett organ som förbundits med nazism oförmodat, särskilt som hans dikt "Förgängelsen" likaledes presenterades i samma organ tre år senare. Symptomatiskt nog berörs inte dessa bidrag i en biografi om Grundström från 2006 (Grundström 1931; Grundström

---

⁷³ Tidskriften inspirerades av tyske Julius Streichers starkt antisemitiska organ *Der Stürmer*. Den fras som citeras i texten om Elof Eriksson härrör ur *Nationalencyklopedin*.

1934; Balgård 2006). Att associeras med nazism har komprometterat diktare och uteslutit dem ur litteraturhistorien. Förutom dikternas publiceringsplats talar emellertid inte någonting för att Grundström skulle ha övergivit sin ursprungliga ideologiska position och omfunktionerats så som vissa andra faktiskt gjorde.

Omfunktioneringarna framstår också som en viktig förklaringsgrund till överensstämmelserna mellan de olika rörelsernas kampdikt. Den tyska litteratur- och kulturvetaren Sabine Hake förklarar i fråga om den tyska kamplyriken att poeter från arbetarrörelsen överförde och anpassade såväl sin ideologiska hållning som sin diktning till de normer som etablerats efter nazisternas maktövertagande. I en artikel från 2021 behandlar hon diktning av de tyska poeterna Heinrich Lersch och Max Barthel (Hake 2021: 67–86). Båda har beskrivits som proletärdiktare, men omfunktionerades till nazismen på tidigt trettioital. De rörde sig alltså ideologiskt från vänster till höger enligt min utgångspunkt att betrakta nazismen som stående till höger på en imaginär politisk gradskala. Detta betraktelsesätt har satts ifråga, och jag kommer själv att diskutera dessa positioner i vänster- och högerled längre fram. Lersch var född samma år som Adolf Hitler, 1889, och tillhörde de så kallade frontgenerationerna, det vill säga de generationer som stridit i första världskriget, och har betecknats som både soldatdiktare och arbetardiktare, men också mer specifikt som nazistisk diktare. I detta sammanhang fungerar arbetarrörelsens dikt som en förebild för nazisternas genom enskilda omfunktionerade diktare; samma diktare figurerade helt enkelt i både rörelser.

Även i Sverige fanns många omfunktionerade, vilket historikern Johan Stenfeldts studie *Renegater* (2019) vittnar om. Nils Flyg omfunktionerades från kommunism till nazism och Sven Olov Lindholm åt andra hållet, men först flera decennier senare (Stenfeldt 2019). Båda var själva diktare och partiledare: Lindholm för Nationalsocialistiska Arbetarepartiet, de så kallade Lindholmarna, och Flyg för Socialistiska Partiet eller Flygsocialisterna. Dessa grupperingar har betraktats som mer radikala i den nazistiska rörelsen som omfattade både konservativa och radikaler. Som ett belegg för sin radikalitet omnämner Lindholm i *Svensk Frihetskamp*, sitt politiska testamente i bokform från 1943, Karl Gustav Ossiannilsson som en diktare som inspirerade honom i hans tidiga ungdom (Lindholm 1943: 35). I egenskap av medlem i socialdemokratiska partiet och ledare för dess ungdomsförbund debuterade Ossiannilsson vid sekelskiftet nittonhundra som en arbetarklassens hjälte, men redan med *Barbarskogen* (1908), med undertitel *En berättelse i klasskampens tecken*, hade han gjort upp med socialdemokraterna. Då diktaren gjorde sin första

omfunktionering och anslöt till de så kallade nationella i Sveriges Nationella Förbund på trettioalet hade den förberetts sedan lång tid tillbaka. ”Barbarskogen rymde mer kritik, än socialdemokraterna kunde bära.” Detta domslut faller en av diktarens försvarare, Folke Griph, i en artikel i *Nationell Tidning* 1938 i samband med att Ossiannilssons omfunktionering åter aktualiserades efter att boken utkommit i en ny upplaga trettio år efter dess ursprungliga utgivning. I organet redan året före insinuerar samme skribent att orsaken till omfunktioneringen var att arbetarrörelsen inte tålt Ossiannilssons nationalism: ”Man har låtsat förståelse för hans nationella åskådning.” Denna beskriver Griph högtidligt som diktarens ”hjärtas lära, den sociala nationalismen”. Med denna kategorisering, om än angiven i omvänd ordning som social nationalism, inordnar han Ossiannilsson bland nationalsocialismens sympatisörer (Griph 1938; -e-h. [Griph], 1937). Kategoriseringen synes inte alltför långsökt. Vid denna tid verkade diktaren i den nazistiska rörelsens press också som recensent och skribent.

Som explicit bekräftelse på att Ossiannilssons ideologiska omfunktionering fullbordats tillägnade han den tyske ledaren en hyllningsdikt med titeln ”Hitler” i *Nationell Tidning* 1938. I mångtaliga strofer återberättar hans diktjag ledarens historia från barndomen till det politiska genombrottet. Livsberättelsen liknas vid ”en saga” och upphöjs som sådan till ”ett strålande äventyr”. I dramatiska stegringar förflyttas Hitlers liv från misär och fattigdom till triumf. Andra strofen inleds i sagastil: ”Det var sig en fattig ungersven, som for till främmande / land / och där måste utstå mycken nöd i trollmäns bojor och band”. Så inträffar en vändning och två rader ur åttonde strofen lyder: ”Men när Adolf Hitler brusade ut – för de första lyssnande sju –, / då anade alla gnistan, som ej tindrar och släcks i ett nu” (Ossiannilsson 1938). Oaktat inte lika panegyriskt som till den tyske ledarens ära skaldade Ossiannilsson även till den italienskes i ”Mussolini” i sin samling *Hjärtat sjunger* (1927). Dikten publicerades sexton år senare, 1943, i *Den Svenske Folksocialisten*, Lindholmarnas partiorgan. Diktaren lovordar fascistledaren i tio strofer med stigande intensitet. I diktens anslag sammanförs som i dikten om Hitler stilmässigt högt och lågt så som i raderna: ”Hell Benito Mussolini, den som räddade skutan, / var du!” (Ossiannilsson 1943. Se även Ossiannilsson 1927).

Stilblandningen i dessa hyllningsdikter överensstämmer med pekoralets skiftning mellan högt och lågt. I *Sverige-Tyskland*, organ för Riksföreningen Sverige-Tyskland, vilken räknats till pronazistiska föreningar, utdömer i analogi en anonym skribent

Ossiannilssons hyllning till Hitler som ”ett jämmerligt pekoral” (Osignerad 1950). Utöver att i detta fall bedömas som jämmerligt har pekoralet haft lågt anseende som genre, vilket adderar till skärpan i kritiken. Som bekant omfattar pekoralet en poesi vars stil bedömts vara alltför högtravande för sitt ämne. Diktens form och innehåll synes likväl i detta fall stämma överens med övriga lovsånger till ledaren, varför den inte i jämförelse utmärker sig som ett pekoral, med reservation för att all dikt utformad i den nazistiska rörelsen skulle kunna klassificeras som sådan. Den omständighet att Ossiannilssons hyllning förkastades i rörelsens egen press ger likväl emfas åt omdömet om denna dikt. Av allt att döma var inte detta negativa omdöme förhärskande i rörelsen, vilket diktens återkomst i en minnesskrift till Hitlers ära från 1959 vittnar om (*Titanen från Braunau* 1959: 8–12).

Utöver genrespecifika drag betingade av bruksaspekten och enskilda omfunktionerade diktare får överensstämmelserna en ytterligare förklaring i förhållandet att båda rörelserna i brist på egen litterär tradition lånade förlagor och mönster från befintlig religiös diktning. Joel Hägglund, mer känd som Joe Hill, omvandlade populära väckelsesånger till kampsånger med inspiration från sin frireligiösa bakgrund. Så gjorde i förlängningen också Ossiannilsson. Den elfte strofen i hans hyllning till Hitler redogör för maktövertagandet med en religiös retorik: ”Och av sju blev det sjuttio miljoner, av miljonerna blev det ett folk, / som häpet och hänfört lyssnade till sina egna aningars tolk / och förlänade tolken sin enade makt och gjorde en målarsven / till en mästares like”. I dessa rader upphöjs ”svennen från Braunau” i nivå med en gudasänd frälsare (Ossiannilsson 1938). Carl Ernfrid Carlberg, ledare för det pronazistiska Samfundet Manhem, förgudligar den tyske ledaren på liknande vis. I ”Historiens dom” i *Vakna svensk!* (1934) lovprisar han honom i direkt tilltal: ”Hell, Hitler, du gudasände, / av mörkmakten lyst i bann!” (Carlberg 1934).

Den nazistiska rörelsen övertog inflytandet från den religiösa lyriken både förmedlat via arbetardikten, som ju hade ett äldre ursprung, och direkt utan mellanhänder. Den antologi med kristen-nationell lyrik som Sveriges Kristliga Krigsmannaförbund utgav 1941 vittnar om det senare förfarandet. I denna bidrog nämligen välrenommerade psalmförfattare i egenskap av präster eller ämbetsmän med uppsatta positioner huvudsakligen inom Svenska kyrkan. Påtagligt i antologins dikter är korsbefruktningen mellan kristet och martialt. Redaktören Olle Arbmans ”Svenskar, svenskar!” ekar av metaforer från krigets sfär så som i den allittererande raden:

”Sluten samman svärd vid svärd.” Raderna ”Runtom hårda strider stånda” respektive ”Sveriges här och flotta vaka” anslår likartat martiala stämningar. I fraserna ”väpnad, villig, viljefast” och ”vreda vapen” stegas intensiteten genom alliterationerna. En av de andra diktarnas ”På vakt” vänder sig till ”Du kristne kämpe!” med maningen tryckt med kursiver: ”*Lystra! Lyd! Giv akt!*”, medan en annans ”Tredje Korståget” inleder lakoniskt med en rad som andas förberedelse till strid: ”Rassel av vapen. Hästarna gnägga.” (*Kristen-nationell lyrik* 1941). Som hos Carlberg framträder i själva verket den religiösa ansatsen påtaglig hos många av rörelsens diktare, även om det sakrala inte sällan reduceras till en stilistisk och retorisk funktion. På motsvarande vis som arbetarrörelsens diktare lånade ord och begrepp från den religiösa sfären utan att anamma dess fromhet eller andliga innebörder gjorde många av den nationalsocialistiska rörelsens. Per Engdahls diktjag i ”Bön under kamp” i *Nationell Tidning* 1938 beveker i slutraden ”räck mig Din värja, o Herre, / vapnet, som smitts på ett kors!” (Engdahl 1938). Ett mer flagrant exempel utgör en dikt av signaturen K K:son Svensk publicerad i *Den Svenske Folksocialisten* 1944, i vilken det kollektiva diktjaget ber ”Gud, give oss en man för alla, / en svensk, som kan svänga en påk!” (K. K:son Svensk 1944). I signaturen Svecus ”Låt oss samlas åter” i *Nationen* 1930 ber diktjaget i högtidliga ordalag om gudomligt stöd för att skydda den nordiska rasen i en regelrätt bön: ”Nordiskt ren vår stam förblive / ljus och rättfram. Herren give” (Svecus 1930). Gunnar Henningssons ”Folkbön” i *Nationell Tidning* 1933 utgör en omdiktning av ”Fader Vår”, i vilken Herren åkallas med kampretorik: ”Giv oss vårt dagliga bröd, / krossa förtälets dolk” (Henningsson 1933).

En ytterligare förklaring till överensstämmelsen utgörs av det faktum att nazisterna övertog och omarbetade arbetarrörelsens mest sjungna kampsånger och gjorde dem till sina. I *Svensk frihetskamp* kommenterar Lindholm dessas bruksfunktion i så kallade sångarstrider: ”Det har några gånger förekommit, att våra medkämpar under bråkiga möten lyckats överrösta många gånger större skaror av demokrater, som stämt upp Internationalens toner. Vi sjöngo en ’nazistsång’ på samma melodi”. Möjligtvis avser han med ”nazistsång” sin egna version av ”Internationalen” med titeln ”Arbetar-Nationalen”. ”Upp, trälär uti alla stater, / som hungern bojor lagt uppå” motsvaras i denna av ”Arbetare, bedragna bröder” ”än finns för oss ett fosterland”. Texten kom att ingå i hans samling *Sånger och dikter* (1934), vilken lanserades i form av ett enkelt häfte i fickformat för att alltid finnas till hands; texterna sjöngs eller lästes vid partiets sammankomster, utflykter och marscher (Sven Olov 1934). Carlberg utmanar i sin tur med en alternativ variant i ”Nazi-

Nationalen” i *Storma Sodom!* samma år. ”Ut med Juda ur riket! / In med Svea igen!” lyder de inledande raderna i denna omdiktning (Carlberg 1934).

I sin analys av Lindholms parti i *En idé större än döden* (2014) understryker historikern Victor Lundberg att tillvägagångssättet att omforma befintliga texter i forskningen betraktats ”som ett uttryck för nazisternas taktlösa och provokativa attityd men kan, menar jag, också ses som en mycket symbolisk, överlagd och ideologisk handling” (Lundberg 2014: 103). Jag menar att annekteringen av arbetarrörelsens sånger stämmer till fullo överens med nazisternas attityd även på andra områden. I lika mån som de lånade politiska idéer från skilda håll för att formera sin världsåskådning övertog de kulturella uttrycksformer. Nazisterna annekterade också populära sånger skriva av Evert Taube eller sjungna av Edvard Persson och mer seriösa eller ceremoniella melodier så som hyllningar till fanan. Dels omvandlade de Taubes ”Fritiof Anderssons paradmarsch” till ”Femtekolonnarens paradmarsch” (P Koral 1949), dels omformulerade de Ossiannilssons sång ”Sveriges flagga”: ”Flamma stolt mot dunkla skyar” löd i *Sverige Fritt* 1944 ”Flamma eld mot himmel blå!” i en hyllning till hakkorsfanan med solkorset (A. W. Rosell 1944). I det senare fallet blev Ossiannilssons nationalistiska sång, tillkommen som ett beställningsverk inför firandet av den första svenska flaggans dag 1916, nazistisk genom omdiktningen och publiceringen i det nazistiska organet. *Sverige Fritt* lanserade sig 1934 som organ för Förbundet Svensk Folkgemenskap. Organets titel anspelade på en förment ideal situation då fosterlandet befriats från judar och marxister.

Min sist föreslagna förklaring synes mest provokativ, åtminstone ur arbetarrörelsens perspektiv. Den handlar nämligen om ansatserna att likrikta rörelserna ideologiskt. I sin studie ifrågasätter Victor Lundberg det bland forskare tidigare vedertagna argumentet att Lindholmarna tog bestämt avstånd från arbetarklassen. Som stöd åt sin hypotes om detta nazistiska parti som ett presumtivt arbetarparti, åtminstone i dess tidigare konstituerande påtagligt mer radikala fas på tidigt trettiotal, dristar sig Lundberg till att på ett opagerat försättsblad citera just partiledarens ”Arbetarsång”. Förutom i samlingshäftet publicerades den i *Industriarbetaren*, organ för Nationalsocialistiska Industriarbetarförbundet (Lundberg 2014). Under senare decennier har flera forskare anslutit till denna reviderade uppfattning om nazistpartiernas ideologiska inriktning och betonat att nazismen inte så entydigt – som tidigare hävdats – främst attraherade medelklassen. Nazisterna strävade i själva

verket efter att annektera arbetarklassen och rekrytera anhängare från den. För att åstadkomma detta övertog de arbetarrörelsens anda av förbrödring. Arbetaren underförstods vara en man, och arbetarmannen utgjorde främsta mål för Lindholmarna enligt Lundberg, som betonar att nazisterna också övertog arbetarrörelsens maskulina normer eller manschauvinistiska anda (Lundberg 2014: 122). I Lundbergs efterföljd understryker Johan Stenfeldt Lindholms positiva inställning till arbetarna under hans tidiga politiska karriär då hans radikalitet var större än under den senare: "För Lindholm var arbetaren en kraftigt idealiserad gestalt." (Stenfeldt 2019: 182). Nazisterna sade sig vara svurna fiender till arbetarrörelsen, men idealiserade arbetaren, men också arbetet som abstraktion: "Där är hymnerna till arbetets ära", försäkrar recensenten i *Nationell Tidning* igenkännande om Ossiannilssons diktsamling från 1943, *Frihetssången* (F. Gh. [Folke Griph] 1943). Redan på trettioalet publicerade detta organ hans "En visa om arbetet" och "Arbete" samt "Ungdomsmarsch", som manar "Fram i arbetets här" (Ossiannilsson 1931a; Ossiannilsson 1931b; Ossiannilsson 1934).

Enligt denna reviderade historieskrivning eftersträvade Lindholmarna inledningsvis att närma sig den kroppsarbetande mannen på bekostnad av den småborgerlige medelklassman eller förment feminiserade tjänsteman som från början utgjort en avsevärd del av nazisternas anhängare. De ville helt enkelt återupprätta en förestäld genuin, handlingskraftig och nationell maskulinitet, som hotades när allt fler moderna män fastnade i en förödande vek, urlakad, pacifistisk och feminin tjänstemannatillvaro. Nazisterna försökte därför locka grovarbetarna och hantverkarna – och till och med bönderna, som inte sällan stått emot arbetarna så som stad stått mot landsbygd. Motsättningen mellan folkets olika grupper måste med nödvändighet överbryggas för att folkgemenskapen skulle kunna realiseras. För att motverka denna motsättning ställer Lindholm gruvarbetare och bönder jämsides då han i "Bröder från hyttor och gruvor" förenar just dessa bröder från hyttor och gruvor med "Bröder där plogen går" (Lindholm 1934). I "Män från slätten och havet", publicerad i *Den Svenske Nationalsocialisten*, inbegriper en annan diktare redan i titeln implicit fiskare bredvid bönderna (Knape 1948). I "Arbetets dag" i samma organ omfamnar ytterligare en annan diktare män vid plog, hyvel och städ jämte män vid skrivbord och disk som "bröder av svenskarnas ätt" (Folke 1945). Med referenser till kontor och handel utsträcker sig beteckningen arbetare utöver den traditionella grovarbetaren. På samma sätt gör Carlberg i Manhems samlingsång, i vilken diktjaget konstaterar att "Manhems män" samlats och med

det ”sluten är folkringen vida”. Dess bredd markeras genom att såväl arbetare och bönder som skrivare, idrottare, präster och konstnärer införlivas i gemenskapen (Carlberg 1935). Att kvinnorna uteslöts ur denna framstår som givet. Likartat förenar Lindholm i *Svensk frihetskamp* tankens och handens arbetare i ett klassöverskridande: ”I våra led marscherar ingenjören vid grovarbetarens sida.” (Lindholm 1943: 99). Nazisterna föreställde sig att klassolikheterna skulle överskridas och klassamhället ersättas av en folkgemenskap. I en politisk essä från 1910 propagerade den svenske statsvetaren Rudolf Kjellén för en samhörighet på nationell nivå som skulle omsluta folket i sin helhet och överskrida klassgränserna, kort sagt ”en *nationalsocialism* i stället för klass-socialism” (Kjellén 1915: 22). Däri ligger den avgörande skillnaden mellan nazisternas socialism och arbetarrörelsens.

Som för att understödja detta resonemang om de faktiska skillnaderna rörelserna emellan konstaterar Victor Lundberg att Lindholmarna inte lyckades etablera något alternativt språkbruk eller ge nytt innehåll åt begreppen *arbetare* och *arbete*, varför de på det hela taget misslyckades i sina rekryteringsförsök. Avståndet rörelserna emellan ökade också efter hand. Heléne Lööv, historiker och en av de mest namnkunniga svenska utforskarna av nazismen under de senaste decennierna, understryker att Lindholmarna orienterade sig åt höger efter valet 1936, vilket har ansetts representera det politiska genombrottet för nazismen i Sverige och vara nazisternas mest framgångsrika (Lundberg 2014: 138; Lööv 2010). Att Lindholms parti under decenniets fortsatta gång utvecklades i en allt mer reaktionär riktning framgår inte minst av partiledarens revidering av sin ursprungligen radikala inställning till det kapitalistiska systemet. I *Nationalsocialisten* 1930 propagerade han för väpnad kamp mot kapitalet. ”Frihet och Bröd!” manar att låta ”blodet besegra det storkapital, / som gav oss stenar i lön!” (S. L-m. 1930). Ännu i hans samling fyra år senare ingår antikapitalism som ett väsentligt inslag. I ”Bröder från hyttor och gruvor” formulerar diktens jag: ”Världskapitalet begärligt, / Förslavar vårt fosterland, / Förtjäna vilja vi ärligt, / Brödet med skapande hand”. Stämningen stegras och hotet om våld accentueras: ”Penningens drake vi krossa, / Av honom vi taga ej sold, / Den, som på Sverige vill frossa, / Vi möta med starkaste våld”. ”Över svenskarna tornar en mäktig finans / gå till storms mot hans gyllene skans”, vädjar diktjaget i ”Gå till storms”. Likaså ”Svensk morgon” utmålar en bild av Sverige som ”förslavat i räntemagnaternas band” och ”Arbetarsång” uttrycker i Grottesångsanda att ”storfinansens binder folkets bojar / och köper våra liv till evig tid” (Lindholm 1934).

Som en följd av förflyttningen i reaktionär riktning reserverades den anti-kapitalistiska tendensen till den tidiga lyriken.

De tyska nazisterna utgjorde förebild. Under kamptiden hade antikapitalismen utgjort en av grundpelarna hos dem, men de övergav den utan dröjsmål då de kom i regeringsställning och därmed tvingades att vända sin agitationspropaganda i en integrationspropaganda. De svenska nazisterna däremot, åtminstone de på den vänstra flygeln, Lindholmarna, Flygsocialisterna och nysvenskarna, behöll till en början sin antikapitalistiska grundhållning, om än efter hand med dämpad radikalitet för att till sist överge den helt och hållet. Som symptom försäkrar Lindholm i *Svensk Frihetskamp* att partiets kamp mot kapitalismen inte gällde den privata äganderätten eller den fria företagsamheten: ”Kapitalismen innebär för oss den enskilda företagsamhetens *urartning*: osund spekulation, arbetarnas undertryckande, kapitalets orätta utnyttjande till privat maktbildning inom samhället” (Lindholm 1943: 36). Kritiken riktades istället enkom emot judiskt kapital och utgjorde på så vis ett led i nazisternas antisemitiska kamp.

Även om överensstämmelserna mellan arbetarrörelsens kampdikt och den nazistiska rörelsens får en förklaring i diktens bruksfunktion, diktarnas omfunktioneringar, rörelsens lån från religiös lyrik eller av enskilda melodier är de ytterst påtagliga. Eftersom likheterna är ett besvärande faktum måste de ofrånkomligt lyftas upp och synliggöras. Likheterna antyder också varför den tidiga kampdikten numera tycks befinna sig bortom arbetarlitteraturens kanon.

Källor

- A. W. Rosell 1944. ”Fladdra, fladdra du vår fana”. I *Sverige Fritt*, 28.
- Balgård, Gunnar 2006. *Detta är mitt land. Helmer Grundströms liv och diktning*. Stockholm: Leopard förlag.
- Carlberg, Carl Ernfrid 1935. ”Samlingssång i Manhem”. I *Sverige Fritt*, 43.
- Carlberg, Carl Ernfrid 1934. *Storma Sodom!*. Stockholm: Svea Rikes förlag.
- e-h. [Folke Griph] 1937. ”Läs ’Barbarskogen’! Ossiannilssons socialnationella bok i billighetsupplaga”, *Nationell Tidning*, 28.
- Engdahl, Per 1938. ”Bön under kamp”. I *Nationell Tidning*, 19.
- F. Gh. [Folke Griph] 1943. ”Ossiannilssons Frihetssången. Dikter”. *Nationell Tidning*, 46.
- Folke, Nils-Magnus 1945. ”Arbetets dag”. I *Den Svenske Folksocialisten*, 16.

- FUOCO 1926. "Rödjarstorm". I *Nationen*, 8.
- Griph, Folke 1938. "Ossiannilsson och arbetarrörelsen". I *Nationell Tidning*, 21.
- Grundström, Helmer 1934. "Förgängelsen". I *Nationell Tidning*, 1.
- Grundström, Helmer 1931. "Vintermorgnar". I *Nationell Tidning*, 1.
- Hake, Sabine 2021. "Add, Delete, Replace: The Revisionist Project of Workers' Poetry". I *The Germanic Review: Literature, Culture, Theory*, 1: 67–86.
- Henningsson Gunnar 1933, "Folkbön". *Nationell Tidning*, 46.
- Jonsson, Bibi 2023. *Dikt i brunt – nationalism och nazism i parnassens marginal*. Stockholm: Carlssons förlag.
- Kjellén, Rudolf 1915. "Partier och idéer". I förf:s *Politiska essayer. Studier till dagskrönikan (1907–1913)*. Andra samlingen: Samhälls- och författningsspolitik. Stockholm: Hugo Gebers förlag.
- K. K:son Svensk 1944. "I ljuskraftens Nord". I *Den Svenske Folksocialisten*, 22.
- Klemperer, Victor 2006 [ty. orig 1947]. *LTI. Lingua Tertii Imperii. Tredje rikets språk. En filologs anteckningsbok*. Övers. Tommy Andersson Mediehistoriskt bibliotek, 1651-6729: 3. Göteborg: Glänta.
- Knape, Ernst V 1948. "Män från slätten och havet". I *Den Svenske Folksocialisten*, 27.
- Kristen-nationell lyrik* 1941. Uppsala: Sveriges Kristliga Krigsmannaförbund.
- Lindholm, 1943. *Svensk Frihetskamp*. Stockholm: NS-press.
- Lundberg, Victor 2014. *En idé större än döden. En fascistisk arbetarrörelse i Sverige 1933–1945*. Möklinta: Gidlund.
- Löow, Heléne 2010, "Nazismen i Sverige". I *Populär Historia*, 9.
- Osignerad 1926. "Stormsång". I *Nationen*, 11.
- Osignerad 1950. "Svängningen förbereddes". *Sverige-Tyskland*, 2.
- Ossiannilsson, K G 1931b. "Arbete". I *Nationell Tidning*, 37.
- Ossiannilsson, K G 1931a. "En visa om arbetet". I *Nationell Tidning*, 36.
- Ossiannilsson, K G 1938. "Hitler". I *Nationell Tidning*, 13.
- Ossiannilsson, K G 1927. *Hjärtat sjunger. Nya dikter*. Stockholm: Bonniers.
- Ossiannilsson, K G 1943. "Mussolini". I *Den Svenske Folksocialisten*, 42.
- Ossiannilsson, K G 1934. "Ungdomsmarsch". I *Nationell Tidning*, 2.
- P Koral 1949. "Femtekolonnarens paradmarsch". I *Den Svenske Folksocialisten*, 49.

- S. L-m. 1930. "Frihet och Bröd!". I *Nationalsocialisten*, 8.
- Stenfeldt, Johan 2019. *Renegater. Nils Flyg och Sven Olov Lindholm i gränslandet mellan kommunism och nazism*. Lund: Nordic Academic Press.
- Svecus 1930. "Låt oss samlas åter". *Nationen*, 213.
- Sven Olov 1934. *Sånger och dikter*. Göteborg: NSAP.
- Titanen från Braunau* 1959. Stockholm: Svea Rikes förlag.
- Vulovic, Jimmy 2013. *Reform eller revolt. Litterär propaganda i socialdemokratisk, kommunistisk och nationalsocialistisk press*. Lund: Ellerströms.